

सारांगी का जो

ગાંધીવ મુદ્રણાલય કુળાપીઠ
સુરતમાં છાપી ગાંધીવ સા-
હિત્ય મંદિર તરફથી ઇશ્વર-
લાલ વીમાવાળાએ પ્રગટ કરી:

સંવત ૧૯૮૬ આશ્વિન પહેલી

અમદાવાદ ગ્રંથાલયે આપના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૨૬૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ આરંભણી

વિષય ૬ : ૩

સારંગીયાળો

દેકો ગરીબ બહુ. એની પુંજમાં માત્ર એક એની સારંગી. એ ને એની વહુ બે જણાં ઝુંપડીમાં રહે, ને સુબે દુઃખે દહાડા કાઢે.

પણ શાદેકો સારંગી સરસ બનવે. એ સારંગી આપણા જેવી નહિ. એ તો રૂશિયા દેશની સારંગી. બેહાલા નામથી ઓળખાય. શાદેકો બેહાલા એવી સરસ બનવે, કે એનો જોટો ન મળે. શાદેકોનું નામ સૌ જાણે. સારંગી બનવનાર તરીકે એ બધે નામીયો. રાજ રજવાડા તેને સર અવસરે બોલાવે, ને એની પાસે બેહાલા વગાડાવે.

પણ સર અવસર કંઈ રોજ હોય? રોજ

કંઈ વરસ ગાંઠ કે મિજબાની કે લગન હોય ? ન હોય. ને ખાવા તો રોજ જોઈએ. એટલે શાદકોને ખરચ જેમ તેમ નીકળે—ન નીકળે.

એક વાર ભારે થઈ. ત્રણ ત્રણ મહિના સુધી શાદકોને કામ ન મળ્યું. ન કોઈએ બોલાવ્યો, ન બેહાલા વગડાવી. પૈસા ખલાસ થઈ ગયા. અનાજ ખૂટી ગયું. હવે કરવું શું ? સારંગી બજવીને પોતે સાંભળે એથી કંઈ પેટ ભરાય ?

શાદકો ભાઈ ગભરાયા. એની અકળામણનો પાર રહ્યો નહિ. છેવટે બહાર જવા નક્કી કર્યું.

સાંજ પડી. એણે બેહાલા લીધી, ને નીકળી પડ્યો. પણ જય ક્યાં ? જવાનું કોઈ ઠેકાણું નહોતું. તોયે એ તો ચાલ્યો—ટાંટીયા લઈ જય ત્યાં. ગામ બહાર નીકળ્યો. નીચું જોઈને ચાલ્યો જય. આડું ન જુએ. તેડું ન જુએ. રસ્તો ન જુએ.

થોડીવારે તે અટક્યો. સામેજ એક ઝરાણું વહે. એ તો ‘આઈમેન’ નામનો ઝરો. ઠંડા, મીઠાં પાણી સરસર વહ્યાં કરે. ચોતરફ પહાડો. ને વચ્ચે ભગભગ ઝરો નીકળે. પવનની મીઠી લહેર આવે. શાદકો તો પાળ પર બેસી પડ્યો. મીઠો પવન, મીઠી હવા, સરસ જગા જોઈ એણે તો તુનતુન

તુનતુન શરૂ કર્યું. એની ચંચળ આંગળીઓ
ઝપાટાભેર ફરવા લાગી. એણે તો દુઃખનું ગીત
બજાવવા માંડ્યું, અહાહા ! ગમે તેવા નિર્દયને પણ
પીગળાવી નાંખે-તેવું એ દુઃખનું ગીત હતું !
તેના સુર હૈયામાં લાગી જાય એવા હતા ! જાણે
શાદ્દકોનું પોતાનું દુઃખ સારંગીને સૂરે સૂરે નીત-
રતું હતું.

શાદ્દકો તો વગડવામાં મશગૂલ થઈ ગયો. એવો
મશગૂલ થયો કે આસપાસનું એને બાન ન રહ્યું.
સુરજ ક્યારે ધૂપાઈ ગયો, વાદળાં ક્યારે ઘેરાયાં તે પણ
એને ન જાણાયું. પછી તો ઝરમર ઝરમર વરસાદ
પણ આવ્યો. તો યે એ તો પોતાના તાનમાં
ને તાનમાંજ રહ્યો. અચાનક એક મોટો કડાકો
આકાશમાં થયો. ત્યારે એ ચમક્યો. એણે બેયું કે
ઝાપટું શરૂ થયું છે, હવે એમ ખુલ્લામાં બેસવાથી
માંદા પડાશે. ત્યારે એ ઉભો થયો ને ધર તરફ
વળ્યો.

પણ ધર તરફ નીકળ્યો ત્યારે જાણે એની
અકળામણ જતી રહેલી. દિલ ખુલ્લું થયું હતું.
ગભરાટ નહોતો. મન ખુશમિજાજ હતું. શાથી
એમ થયું હશે ? કોણ જાણે. બીજે દહાડે પણ એ

સાંજે નીકળ્યો. તેજ જગાએ ગયો ને વગાડવા લાગ્યો. ફરી પાછો વરસાદ આવ્યો. તોયે શાદકો તો બનવવામાંજ મશગૂલ રહ્યો. બીજા કશાનું એને ભાન નહિ. ખૂબ સખત ઝાપટું આવ્યું. તોયે એ તો વગાડતોજ રહ્યો. ધીમે ધીમે વરસાદ નરમ પડ્યો. ચાંદો ઉઘ્યો. ઝરણાનાં પાણી જાણે રૂપે મઢાઈ ગયાં.

અચાનક શાદકોની નજર સામે પડી, ને તે ચમક્યો. કોઈ નવીજ જાતનું માણસ સામે— પાણી પર ઉભું હતું. દેવ હશે કે રાખ્ખસ ? કોણ જાણે. શાદકો તો ગભરાયો. એની બેહાલાના સૂર બગડી ગયા. પણ પેલા અજબ જેવા માણસે કહ્યું: ડરીશ મા, શાદકો ! હું જળનો દેવ છું— વરૂણ દેવ. બે દહાડાથી તું અહિં વગાડે છે તે હું સાંભળું છું. તને બહુ સરસ બનવતાં આવડે છે. હું તારા પર ખુશ છું. બાલ, તારે શું જોઈએ ?

શાદકો તો હાથ જોડીને ઉભો થઈ ગયો. નમન કરી બોલ્યો: મહારાજ, હું બહુ દુઃખી છું. મારું દુઃખ દૂર થાય એવું કંઈક આપો. બીજું કંઈ ન જોઈએ.

વરૂણદેવ બોલ્યા: ભલે, ઠીક. એમ કરે. તું

પૈસાવાળો થશે. પણ તેમ છતાં તું ખેડાલા ખજ-
વવાનું ચાલુ રાખજે. ખેડાલા છોડશે, તો તારું
બલુ નહિ થાય. એજ તારી ખરી પુંજ છે.

જે, કાલે નાવેગોરોડ શહેરના વેપારીઓની
મોટી મિજલસ થશે. ઉજાણી બારે છે. ત્યાં તને
વગાડવા માટે તેડશે. ખાધા પીધા પછી વાતોના
તડાકા ચાલશે. ત્યારે તું

કહેજે, કે 'આઈમેનના

ઝરામાં સોનાની મા-

છલીઓ

છે.' કો-

ઈ તારું

ક હે વું

માનશે

ન હિ.

ત્યારે તું

કહેજે:

બલે, આ

પણે શ-

રત કરો.

હું જૂઠો ઠરું, તો મને મારી નાંખજો. હું સાચો ઠરું તો મને તમારી સૈની અડધી દોલત આપો. બધા કબુલ થશે. પછી તું અહિં આવી જળ નાંખજો. એટલે ત્રણ સોનાની માછલી આવશે. બધા હાર કબુલશે, ને તને અડધી દોલત આપશે. જા. ફત્તેહ કર.

એમ કહી વરૂણદેવ તો ગેબ થઈ ગયા. પાણીમાં ડૂબી ગયા. શાદકો મનમાં ખુશ થતો થતો ઘેર આવ્યો. ઘેર આવીને ઉંઘી ગયો.

(૨)

બીજે દહાડે સહવારે ઉઠીને શાદકોએ ઝુંપડીનું ખારણું ખોલ્યું. બહારજ માણસ બેઠેલો. તેણે કહ્યું: અમારે ત્યાં વેપારીઓની મિજલસ છે. તમને તેજ્યા છે. ચાલો.

નહાઈ ઘોઘ બેહાલા લઈ શાદકો ઘેરથી નીકળ્યો.

શાદકો આજે લહેરમાં હતો. હવે સુખી થઈશું એવી એને આશા પડી. એ આશામાં તેનું સંગીત ખીલ્યું. બહુ અચ્છું બજવ્યું. સૌ રાજ રાજ થયા. ગાનતાન પૂરું થતાં જમ્યા. પછી વાતોના તડાકા ચાલ્યા. વાતમાં ને વાતમાં શાદકો કહે: બધાએ નવી નવી વાતો કહી. હવે હું કહું.

આઇલમેંનના ઝરાની વાત કોઇ જાણે છે ? એમાં સોનાની માછલીઓ છે !

બધા ખડખડ હસી પડ્યા : જા, જા ! ઉંઘે છે કે જાગે છે ? વળી સોનાની માછલી તે હોતી હશે ? ગપ્પાં મા લગાવ.

શાદકો કહે : તમે નહિ માનો. પણ બતાવી આપું. શરત કરો. હું એ વાત પર માથું આપવા તૈયાર છું.

પાછા બધા ખડખડ હસ્યા. એવા કંગાળ સાથે શરત શી ? પૂરું પેટભર ખાવા તો પામે નહિ, લુગડાં તો ચીથરેહાલ. એની સાથે શરત કેવી ?

પણ શાદકોને હિંમત હતી. એ કેમ થાકે ? એ તો ખખડીને બોલ્યો : બીજી વાત જવા દો. શરત કરો. મારી પાસે પૈસા નથી. હું હાડું તો મારું માથું આપું. કાપી લેજે. તમે હારો તો તમારી અડધો દોલત આપો. બોલો, કબુલ છે ?

બધાને લાગ્યું કે આ કંઈ ગાંડો થયો છે કે શું ? વળી સોનાની માછલી તે ઝરામાં હોય ? પણ ગમ્મત જેવા ઘણા બોલ્યા : ચાલ, ચાલ. કબુલ છે. બતાવી આપ.

તમાસો જેવા બધા કૂદી ઉઠ્યા. થોડાક

(૮)

ગાંડીવ

ઘરડા હતા, તેમને આ ન ગમ્યું. તેમને શાદકોનું ગાણું ખૂબ પસંદ. એ વળી આ તોફાનમાં ક્યાં પડ્યો, એમ તેમને થયું. આ જીવાનિયાઓ એને હેરાન કરશે. એને મારી નાંખશે. તેમણે સૌને ના કહી, કે આવી શરત ન હોય. બહુ બહુ સમજવ્યું. પણ ન પેલાંએ માન્યું, ન શાદકોએ.

(૩)

ઝરા પાસે બધા આવ્યા. શાદકોએ મનમાં વરુણદેવ સંભાર્યાં. જળ નાંખી. શું આવે છે તે જોવા બધા કૂદતા હતા. ઓહોહો ! ખરેખર-આ

તો સોનાની મા-છલી, એક બે ત્રણ ! વાહ !

શરતમાં હાર્યા એટલે સૌએ પોતાની અડધી દોલત આપી. શાદકો

તો તવંગર થઈ ગયો. ઘોળા પંથ-રનું ઘર બં-

ધાવ્યું. સ્ત્રી માટે ધરેણું વસાવ્યાં. અચ્છા અચ્છાં
લુગડાં કરાવ્યાં. સારંગીને હીરે મઢી. પણ સારંગી
વગાડવાનું ધીમે ધીમે ઓછું થતું ગયું. પૈસો
ખૂબ થયો, એટલે શા સાડ વગાડે?

છેવટે તે ફક્ત દિવાલે ઝૂંટતી રહી.
શાદકો એને અડચ નહિ.

એક દહાડો વહુએ પૂછ્યું: આતમને
થયું છે શું? તમારી લાડકી સારંગીને
છેકજ ભૂલ્યા ને? હવે તો એને જોતાયે નથી તે!
શાદકો કહે: હવે શા સાડ એ ખટપટ! હું
કંઈ ગરીબ સારંગીવાળો નથી. હું તો શાદકો
શેઠ છું. સારંગીથી માંડે શું દળદર ફીટે?

ખરેખર! શાદકો ભાઈ તો ખરેખર શેઠ
બનેલા. રોજ એને ત્યાં સાડ સાડ ખાવાનું થાય.
ગાનતાન ચાલે, પણ પોતે ન વગાડે.

એક દહાડો મિજબાની હતી. જમ્યા કુટે
વાત નીકળી, કે નાવેગોરોડ શહેરમાં સૌથી પૈસા-
વાળો કોણ હશે? સૌ કોઈ અમુક તમુકની વાતો
કરવા લાગ્યા.

શાદકો કહે: પણ મારી તોલે કોણ આવે? મારી
દોલતનો કંઈ હિસાબજ ન મળે. રોજ આખું

બનર હોય કંઈ તોયે ન ખુટે. પૈસોજ પૈસો.

એક જાણ બાલ્યો: એ તો ખાટી વાત. એવું બનેજ નહિ. બહુ તો એક બે દહાડા ચાલે. રોજ ને રોજ તો બનર ન ખરીદાય. કોઈથીજ નહિ ખરીદાય. બેચાર દહાડે પૈસો પૂરો થઈ રહે.

એ સાંભળી શાદકોને ઝટકો લાગ્યો. હું ! માફ અપમાન ! હું ખાટો !

તે ગુસ્સાભેર બાલ્યો: એએમ ! નથી માનતા ? ચાલો, શરત મારો. ૫૦ કરોડ રૂબલની શરત. હારો તો તમે આપો. જીતો તો હું આપું.

રૂબલ એટલે રૂશિયાનો રૂપિયો. આપણા રૂપિયાથી જુદીજ જાતનો. કિંમત થોડી હેરફેર. પણ પચાસ કરોડ રૂબલ એટલે શું ? અધધધધધ !

મિજલસમાં મોટા મોટા વેપારીઓ હતા. કોઈ પાછા પડે તેવા નહોતા. શરત કબુલ થઈ.

ખીજ દહાડાથી કામ શરૂ થયું. આખું બનર શાદકોના માણસોએ ખરીદી આણ્યું. શહેરમાં શરતની વાત ફેલાઈ ગઈ. રાતોરાત દુકાનદારો ગામ પરગામ દોડ્યા: કીંમતી વસ્તુઓ લાવ્યા. દુકાનો ભરી દીધી. બાવો વધારી મૂક્યા. સહવારે પાછું બનર ચિંકાર.

બીજે દહાડે શાદકોએ ફરી આખું બનર ખરીધું. ત્રીજે દહાડે પાછું એવુંજ છલાછલ. પાછું લેવું પડ્યું. તે દહાડે રાત્રે વહુ બોલી: બુઝો, આમ તો કેમ ચાલશે? આમ બે ચાર દિવસ ચાલ્યું તો આપણો બધો ઠાઠમાઠ જતો રહેશે. અમીરી ઉડી જશે. પાછા ઝુંપડે રહેવા જવું પડશે. તેના કરતાં મારું માનો. હાર કબુલી લો. ૫૦ કરોડ આપી દો, ને પંચાત મટાવો. આટલે પતશે તો ય ધણું રહેશે.

વાત ઠીક લાગી. શાદકોને ગળે ઉતરી. એને લાગ્યું, હું મૂરખો ખરો. ચડસાચડસીમાં હું બધી દોલત ગુમાવી દઢશ.

ચોથે દહાડે ભાઈએ કબુલ કર્યું, કે હું હાર્યો. દંડની રકમ ભરી દીધી. વેપારીઓને સલામ ભરી.

પણ એને મનમાં બહુ ખરાબ લાગ્યું. આ શહેરમાં હવે રહેવું નહિ, એમ એને થયું. વેપાર ખેડવા પરદેશ ઉપડવાનો એણે મનસૂબો કર્યો. તેમ ન કરું, તો આ ખોટ શેણે પૂરાય ?

પણ વહુને એ ન ગમ્યું. તે બોલી: હવે વેપાર ને બેપોર. વાતજ જવા દોને. આ છે તેય બહુ છે. પહેલાં મુઠ્ઠીભર પણ ખાવા નહોતું મળતું. તેવું

(૧૨)

ગાંડીવ

તો હવે નથી ! એ વાત મને નથી ગમતી. વેપાર
વેપાર આપણે કરવો નથી. એક કામ કરો. તમે
ઘરમાં બેસો ને બેહાલા બનવો. હું સાંભળીશ.
આપણો વખત ખુશીખુશાલીમાં પસાર થશે.

પણ શાદકોનું મન ન માન્યું. વહુનું કહેવું
એણે ન સાંભળ્યું. એણે તો એક વહાણ લીધું, ને
માલ ભરી ઉપડ્યો. છેલ્લે છેલ્લે વહુએ એને પેલી
બેહાલા આપીઃ આ લેતા જાઓ. કંઈ ને કંઈ
કામ લાગશે.

(૪)

શદ છોડીને વહાણ ઉપડ્યું. ભૂરા દરિયામાં
હિંડવા માંડ્યું. થોડા દહાડા તો ઠીક ગયા. પણ
પછી દરિયો રૂઠ્યો. વાવાઝોડું થયું. વાદળાં ચઢી
આવ્યાં. વરસાદ પડ્યો. મોજાં પહાડ પહાડ જેવડાં
ઉછળે. વહાણ હાલમટોલ થાય. બધા બીધા, કે
હવે ડુબી જવાના. ખલાસીઓ કહેવા લાગ્યા—કતોન
પણ બોલવા લાગ્યાઃ વરૂણદેવ ગુસ્સે થયા હશે.
એમને ખુશ કરીએ તો કંઈ વળે. નહિ તો વહાણે
ડુબશે ને આપણે પણ ડુબી મરીશું.

એ સાંભળી શાદકો બોલ્યાઃ આપણે વરૂણ-
દેવને કંઈ ભેટ આપો. એમ કરો. સોનાની એક

પાટ દરિયામાં નાંખો.

સોનાની પાટ નંખાઇ. પણ કંઈ ન વળ્યું. મોજાં ઠંડાં ન પડ્યાં. વળી પાટ નાંખી. ફેગટ. ફરી નાંખી. એમ એમ કરતાં સાત પાટ નંખાઇ. તોયે દરિયાએ તોફાન ન મૂક્યું. તે તો વહાણને કોળાયો કરી જવા કૂદી રહ્યોજ હતો.

ખલાસી બોલ્યા: એકાદ માણસનો ભોગ આપીએ તો કંઈ વળે. બાકી તો બધાજ ડૂબી જઈશું. એક જણ જીવ તજે તો બીજા બચે.

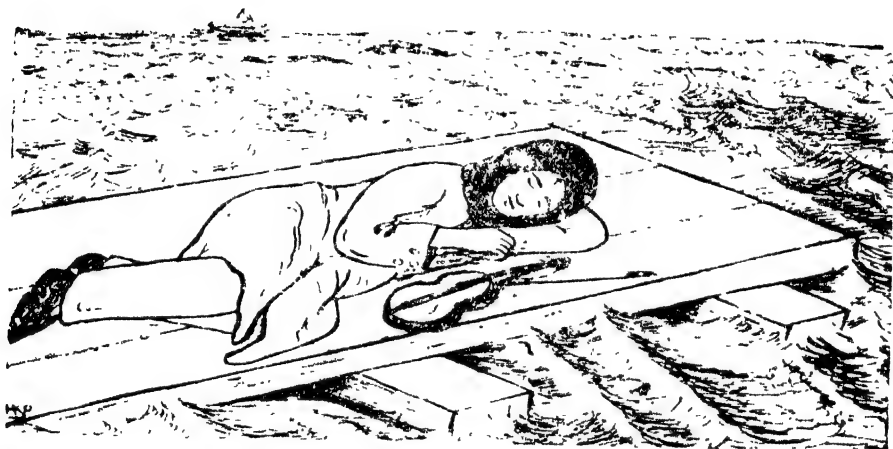
પણ જાણી જોઈને મરવા કોણ રાજ હોય? વાત વિચાર કર્યા પછી શાદકોએ હુકમ કર્યો: આપણે દરેકનું નામ એકેક લાકડાના ટુકડા પર લખો. પછી એ ટુકડા પાણીમાં નાંખો. જે નામવાળો ટુકડો ડૂબી જાય, તેણે પાણીમાં પડવું.

એ રીતે કરવામાં આવ્યું. એક મોટી પાણીની કુંડીમાં લાકડાના ટુકડા નંખાયા. સૌના ટુકડા તરવા લાગ્યા. શાદકોના નામવાળો હુકે બેઠો.

શાદકોનું મોં પડી ગયું. મરવાનું કોને ગમે? એણે કહ્યું: એકજ ફેરીમાં સમજાય નહિ. ફરી કરી જુઓ. જોઈએ, કોનું નામ આવે છે?

ફરી શાદકોનુંજ નામ આવ્યું. હવે વાંધો

કેમ કઢાય ? વાંધો કાઢે તોયે સાંભળે કોણ ? માછી
ખલાસી એને ધક્કો મારી પાણીમાં હડસેલવાને
કૂદી રહ્યા હતા. શાદકો તૈયાર થયો. તેણે કહ્યું:
બલે, હું પાણીમાં પડીશ. પણ મને સારું જેવું
એક પાટીઈ આપો. મોટું પાટીઈ.

ખલાસીઆએ એક લાંબું પહોળું પાટીઈ
દરિયામાં તરતું મૂક્યું. ને શાદકો તે પર કૂદી પડવા
નય છે, ત્યાં તો સારંગી યાદ આવી. છેલ્લું છેલ્લું
ગીત વગાડી લેવું, વગાડતાંજ મરવું એમ એને
થયું. સારંગી લઈને તે પેલા પાટીયા પર કૂદી
પડ્યો.

કેવી સ્થિતિ ? એક મોટા પાટીયા પર,
અગાધ સમુદ્રમાં ને સાથે ફક્ત એક સારંગી !
મૃત્યુના ડાઆમાંજ કની ? ✓

શાદકોએ છેલવેલી સારંગી બજાવવા માંડી.
એણે એમાં મૃત્યુનું ગીત બજાવવા માંડ્યું. તરતા
પાટીયા પર બેસી સરસમાં સરસ રીતે એ બ-
જાવવા લાગ્યો. કોઈ અજબ ધૂન મચી ગઈ.
એટલું સરસ એણે કોઈ દિવસ ન બજાવેલું. એ
બજાવવામાં ગુલતાન બન્યો. વહાણ ભૂલ્યો, દોલત
ભૂલ્યો, સ્ત્રીને ભૂલ્યો, બધું ભૂલ્યો. ફક્ત એ ને એની
સારંગી-દુનિયામાં બેજ વસ્તુ એને યાદ હોય
એમ થયું. કોઈ અજબ સંગીત સારંગીમાંથી પ્રગટ
થયું. એ ગીતની લહેરમાં ને લહેરમાં શાદકોને
તો ઉંઘ આવી ગઈ. પાટીઈ તરતું રહ્યું. સારંગી
સરી પડી, એ પણ ઢળી પડ્યો ને ઉંઘી ગયો.

જ્યારે જાગ્યો ત્યારે ક્યાં હતો ? આહોહો ?
આ તો કોઈ મોટો મહેલજ છેને ? એક મહેલ પર
ખાટલામાં પોતે સૂતેલો. મહેલમાં હીરા મોતી
જડેલા. બહાર આવજા પણ ઘણી. શહેર મોટું
લાગે. પણ જતા આવતાં માણસો નવાઈ જેવાં.
અડધાં માણસ ને અડધાં માછલાં; મોંઢું માથું

ખરાખર, પણ પગને ઠેકાણે પૂંછડાં—માછલીના
જેવાં. શાદકો સમજ્યો કે આ દરિયાઇ પરીઓનું
શહેર હશે. ને વળી આ મહેલ તેની રાણીનો હશે.

એણે જાગીને આંખો ચોળી. બધું જોયું.
બેઠા થયો. એટલામાં એક દરિયાઇ પરી એની
પાસે આવી. એના તરફ તાકી તાકીને જોયું. પછી
બોલી: તુંજ કે શાદકો સારંગીવાળો ?

જવાબ દીધો: હા હુંજ.

તે બોલી: મારી સાથે
ચાલ. વરુણદેવ તને બોલાવે
છે.

શાદકો તેની સાથે ગયો.

હીરાનું
સિંહાસન.
મો તી નું
બિ છા નું.
રતન જરે-
લું છતર.
બિ છા ના
પર બેઠેલા
વરુણદેવ. બે

બાબુ બે જણ ચમ્મર ઢાળે. શાદકો તો હાથ બેડીને ઉભો રહ્યો.

દેવ બોલ્યા: કેમ અલ્યા, તને આટલી દોલત આપી, તેમાં બગડ્યોને ! તને ગુમાન આવ્યું. મેં કહેલું તે તું વીસરી ગયો ને સારંગીને હડસેલી મૂકી ! શરત હાર્યો તોયે બાન ન આવ્યું ! સાવ લોભિયો થઈ ગયો. તેથીજ, તને સાનમાં આણવા મેં આ કર્યું. હવે તારો લોભ હું પૂરો કરવા માંગું છું. બોલ, કેટલી દોલત બેઠયે. જેટલી બેઠયે તેટલી આપું. પણ શરત એક. સારંગી ભાંગાને ફેંકો દેવી પડશે. શાદકો વિચારમાં પડ્યો. દોલત લેવી કે સારંગી રાખવી ? શું કરવું ? દોલત શાથી મળી ? સારંગી વડેજને ? સારંગી સાંભળી તો વરુણદેવ ખુશ થયા. ને દોલત મળી.

પણ ત્યારે આખી જાંદગી બનવ બનવ કરવું ? રોજ ધરાક ક્યાંથી મળે ? રોજ સારંગી કોણ સાંભળે ? પૈસા હોય તો સારંગી બહુ મળે. સાચવીને વાપરીએ તો પૈસા ચાલ્યાજ કરે. પણ પુષ્કળ દોલત મળવી બેઠયે. પૈસો હોય તો બધું છે. પૈસા વગર કંઈ નહિ.

લોભ એ અજબ વસ્તુ છે. શાદકોએ તો

ત્યાંજ સારંગી બાંગી ફેંકી દીધી.

વરુણદેવે શાદકોને દોલત આપી. હીરાજડેલો મહેલ બનાવ્યો. શાદકોને રહેવા આપ્યો. ખૂબ નાણું આપ્યું. શાદકો તો મોજથી રહેવા લાગ્યો.

પણ મોજનોયે કંટાળો આવે ? થોડું દુઃખ ન હોય તો સુખની ગણતરી શી ? પૈસાથીજ કંઈ બધું ચાલે છે ? એકલડોકલ જીવવું શું ? શાદકોને તો વહુ યાદ આવી. સગાં વહાલાં યાદ આવ્યાં. પોતાનું વેપારી વહાણ યાદ આવ્યું. એને લાગ્યું કે મારી વહુ તો રડી રડીને અધમૂઠ થઈ ગઈ હશે. શાદકો મુંઝાવા લાગ્યો. અકળાવા લાગ્યો. હીરાનો મહેલ અકારો લાગ્યો. જરા ગમે નહિ.

પણ હવે શું ? સારંગી હતી ત્યાં સુધી ગમે તેવું દુઃખ એ ભૂલી જાય. તુનતુન કરવા માંડે કે તરત મન હલકું પડે. દુઃખ ભૂલી જાય. પણ હવે ? બેહાલા તો બાંગીને ફેંકી દીધી. હવે કંઈ તે બજવાય ? શાદકો તો દુઃખી દુઃખી થયો. કશું ગમે નહિ. વળી અહિં તો મરાય પણ નહિ. બધાં અમર. દુઃખી હોય તેણે દુઃખમાં સખડયાં કરવાનું.

શાદકો તો સૂકાઈ હાડકાંના માળા જેવો થયો.

એક દહાડો વરૂણદેવે એને પૂછ્યું. કેમ શાદકો ? આમ કેમ ? મેં તને જોઈએ તેટલી દોલત આપી. છતાં આમ કેમ ?

શાદકો શું જવાબ આપે ? તેના હોઠ ઉપડે નહિ. તેની આંખમાંથી ડબડબ આંસુ પડ્યા.

વરૂણદેવ બોલ્યા: હવે અહિંથી પાછા તો જવાયજ નહિ. તું દુઃખી થાય તે નકામું. જોઈએ તો પરણાવી આપું. બોલ.

પણ શાદકોને પરણવું નહોતું. એને અહિં રહેવુંજ નહોતું. પણ બોલાય કેમ ? એણે કહ્યું. સાત દહાડા રહીને કહીશ.

વારૂ. સાતમે દહાડે પરણવું હોય તો હા કહેજે. પરણાવીશ. નહિ તો ના કહેજે.

એક પછી એક દિવસ જવા લાગ્યા. શાદકોને સુઝ ન પડે કે પરણવું કે નહિ. જવાબ શું દેવો ? એ ગભરાયા કરે.

વરૂણદેવના દરબારમાં એક કવિ હતો. તેને ને શાદકોને દોસ્તી. કવિએ એને પૂછ્યું. અલ્યા, શી ગભરામણ છે ? શાદકોએ બધી વાત કરી. પેલો કહે. વાત તો મુશ્કેલ ખરી. પણ તું ના કહેશે તોયે દેવ ચિઢાશે, હા કહેશે તો વળી કંઈક

વળશે. પણ તને એક ચુકિત બતાવું. તું પરણવાનું કબુલ કર. પછી દેવ તને છોકરી પસંદ કરવાનું કહેશે. તું એમની પોતાનીજ છોકરીને પસંદ કરજે. એ છોકરી ખૂબ કદરૂપી છે. છતાં દેવ તારા પર ગુસ્સે થશે. તને પરણાવશે ખરા. પણ પછી તુરતજ અહિંથી કાઢી મૂકશે. રહેવા નહિ દે. આ ભુક્તિ અજમાવી જો. કામ થાય તો થાય. છોકરી બાંડો છે, એ ધ્યાનમાં રાખવું.

સાતમો દહાડો ઉઘ્યો. વરુણદેવે શાદકોને તેડાવી પૂછ્યું: કેમ પરણવું છે ?

શાદકો બોલ્યો. હા.

દેવ કહે. ઠીક ત્યારે, છોકરી પસંદ કર.

પછી તેમના હુકમથી બધી છોકરીઓને ભેગી કરી. શાદકોએ બાંડી જોઈને છોકરી શોધી કાઢી. તે વરુણ દેવની પોતાનીજ છોકરી.

વરુણદેવ મનમાં ચિઢાયા. પણ બહાર કંઈ બોલાય ?

લગ્નની ધામધૂમ મચી રહી. ખૂબ મોટી મિજબાની થઈ. વાજાં વાગ્યાં. શરણાઈ વાગી. માંડવા બંધાયા ને શાદકો ભાઈ પરણ્યા—પાણીના રાજની બાંડા છોકરી સાથે.

સમુદ્રની નીચે ધામધૂમ ચાલે ને ઉપર ધમાલ ચાલે. મોજાં બહુ બહુ ઉછળે.

લગન થઈ ગયાં. રાત પડી. શાદકોની આંખ ઘેરાવા લાગી. ખૂબ ઉંઘ આવતાં એ ઉંઘી ગયો. સજડ ઉંઘી ગયો.

જ્યારે જાગ્યો, ત્યારે—ઓ હો ! આ શું ! ધોમ ધબતો હતો. તડકો ભારે. પોતે એક બેઠ પર પડેલો. આસપાસ પણ માણસનું નામ નહિ. એકલો પડેલો. બસ, બીજું કોઈ નહિ. એણે આંખો ચોળી. આ બધું જોયું તે સપનું હતું ? શું હતું ?

ના ના ! આ શું ? સારંગીના કટકા તો પાસે જ પડ્યા છે.

પોતે ક્યાં છે તે સમજાયું નહિ. શાદકો ગભરાયો. ઉઠીને ઉભો થયો. દૂર દૂર નજર કરી, તો ચોમેર અફાટ સમુદ્ર દેખાય છે !

શાદકોએ નિસાસો મૂક્યો. માથે હાથ દબાવે બેઠો.

થોડીવારે ઉભો થયો ને જોવા લાગ્યો તો દૂર દૂર એક કાળો ડાઘો જણાયો. ધીરે ધીરે એ ડાઘો વધતો ગયો ને પાસે આવતો ગયો. થોડીવારે જ-

ણાયું કે એ તો વહાણજ છે. એ તો રાજ રાજ થઈ ગયો. આ વહાણમાં બેસીને દેશ જવાશે એમ એને થયું.

એણે ઝલ્લો કાઢીને હવામાં ઉંચો ઉંચો ઉડાડવા માંડ્યો.

પેલા વહાણનો કપ્તાન સમજી ગયો. ગઈ રાત ભારે તોફાની હતી. ઘણાં વહાણ ડૂબેલાં. તેમાંનોજ કોઈક ખચેલો જીવ હશે એમ એને લાગ્યું.

વહાણ ધમધમાટ પાસે આવ્યું. શાદકો અચંબો પામ્યો. કપ્તાન અચંબો પામ્યો.

એ તો એનુંજ વહાણ-એનું પોતાનુંજ ! એજ રાતો રંગ-એજ કપ્તાન-એજ માછીઓ !

કપ્તાન પણ રાજ થયો. ખલાસીઓ રાજ થયા. તેમનો શેઠ તેમને પાછો આવી મળ્યો. વહાણ દૂર દેશાવર માલ વેચી આવી પુષ્કળ નફો કરી પાછું આવેલું.

શાદકો તો તેમાં બેસી ઘેર પહોંચ્યો.

ઠરી ઠામ થયો. પછી વહુએ પૂછ્યું : તમારી સારંગી !

શાદકોએ પેલા ભાંગેલા ટુકડા બતાવ્યા.

વહુ બોલી : અરરર ! ભાંગી કેમ કરતાં ગઈ ?

શાદકોએ બધી વાત માંડીને કહી. એની વહુની આંખમાં ઝળઝળીયાં આવ્યાં. ધીરે ધીરે તે રડવા લાગી. ચોધાર આંસુ પડવા લાગ્યાં. પાસેજ સારંગીના ટુકડા પડેલા. તે પર ટપ ટપ ટપ ટીપાં પડ્યાં !

પણ કેવું અજબ ! એ ટીપાં કટકા પર પડતાંજ કડકા બેડાવા મંડ્યા-સંધાવા લાગ્યા ! વહુના આંસુથી સારંગી સંધાઈ ગઈ !

શાદકો ભારે રાજ થયો. ફૂદી ઉઠ્યોઃ હાશ, મારી સારંગી ! મારી સારંગી ! એ ગુમાવીને મેં બધું ગુમાવ્યું ! એને હવે હું કેમ છોડીશ ?

શાદકો તો તુરત બેહોશ લઈ બેસી ગયો ! તુનતુન તુન તુન ! બજવવા માંડ્યું ! એ ને એની વહુ બંને ધૂનમાં મચી ગયાં ! શાદકોની બેહોશ એવી સરસ વાગે ! બંનેની આંખ ભીની હતી !

શાદકોને સારંગી પાછી મળી ખરી !

સરકારે મંજૂર કરેલાં અન્ય પુસ્તકો

અઘાંડનો ભેદ:-બાળકોને બોધ સાથે સાહસની પ્રેરણા આપી શકે એવી, નિર્દોષ અતિ રસીલી વાર્તા. કિં. રૂ. ૩૧. ૩૧

પારસમણિની શોધમાં:-અઘાંડનો ભેદના અનુસંધાનમાં આ પુસ્તક આફ્રિકાના રણુમેદાનની અદ્ભૂત સાહસ યાત્રા વર્ણવે છે. બહુ રસિક ને રોમાંચક છે. કિં. રૂ. ૨)

ખાયણાં:-બાળાઓ માટે સુંદર ટુંકા લોકગીતો. કિં. ૦૧/-

પાંડવગુપ્તનિવાસ:-શાળાઓમાં, મેળાવડામાં ભજવી શકાય એવું, સ્ત્રી પાત્ર વગરનું નિર્દોષ નાટક. કિં. ૦૧૧

ગીતાંજલિ:-જગત્કવિ રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં ગદ્યગીતોનો સરળ અનુવાદ. કિં. રૂ. ૧૧

બલિદાન:-દેશ દેશની કુરબાનીની કથાઓ. રૂપેરંગે અનુપમ, ભેટ આપવા લાયક. કિં. ૦૧/-

ચમલ:-તરુણકવિ ચંદ્રવદન મહેતાની કથણ, ભાવવાદી કવિતા. કિં. ૦૧

અખો:-શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતા રચિત ભજવવા યોગ્ય નાટક. કિં. ૦૧

દરેકનું પોસ્ટ ખર્ચ જુદું.

લખો— ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત

પ્રત્યેક કુમારે વાંચવા લાયક

શ્ર હાંડ નો બે દ

સાહસનાં શૂરાતનથી બરપૂર આ નવલકથા એકેએક શાળાના પુસ્તકાલયમાં રાખવા લાયક છે. જુનાગઢના હાકતર પ્રતાપરાય અને તેના સોબતી બહાદુરસિંહ એક અબળ જેવો અંચ મેળવવા ઝીન ગયા હતા અને ત્યાં જીવસટોસટનાં પરાક્રમો કરીને અત્યંત સંકટોમાંથી પસાર થઈને સફળતા મેળવી પાછા ફર્યા હતા. તેની કહાણી પ્રત્યેક જુવાનની નસે-નસમાં શૂરાતન અને જોમ ઉછળાવે તેવી છે. સૌરાષ્ટ્ર પત્રે આ પુસ્તક વાંચવાની ખાસ દરેક જુવાનને બલામણુ કરી છે. કેમકે એ એક નવીજ શૈલીની વાર્તા છે. ગુજરાતી ભાષામાં આટલાં સરળ નિર્દોષ અને પ્રેરક તત્વોવાળી નવલકથાઓ જૂજ હશે. ઝીન દેશમાંના બૌદ્ધ મઠોની પાછળ કેવી રહસ્યમય ગુંચણી રહેલી છે, તેનું એમાં સાચેસાચું દિગ્દર્શન થાય છે. નાનાં મોટાં સૌ કોઈને એ વાંચતાં રસ પડશે.

પાકું પુકું, સોનેરી નામ, ચાર ચિત્રો અને મોટાં કદના ૩૦૦ પાનાંના પ્રમાણમાં કિંમત રૂપિયા સાડા ત્રણ રાખવામાં આવી છે. પોસ્ટેજ આઠ આના ભાગે છે. બાગ બીજો કિંમત રૂપિયા બે. બંને બાગ મંજૂર થયા છે.

એ તેમજ અમારાં બીજાં તમામ પુસ્તકો તેમજ બાળસાહિત્યનાં પુષ્પો મુંબાઈના બધાં બુકસેલરો ઉપરાંત વડોદરા, રાજકોટ, ભરૂચ, અમદાવાદ વગેરે સ્થળોના બુકસેલરો પણ વેચે છે. તથા બહીસરના રેલ્વે સ્ટેશન પરના સ્ટોલ પરથી પણ મળશે. ગાંડીવ

નવા યુગનાં રમકડાં

સેટ ૧ હો

૧ ટોલ્સ્ટોયની ત્રણ વાતો	૦-૫-૦	૨૬ ગધિડાનું રાજ	૦-૧-૦
૨ બકુલ	૦-૬-૦	૨૭ રમકડાંની કુકાન	૦-૧-૦
૩ બિરબલનો બન્ધુ	૦-૮-૦	૨૮ બકુલ જમરખ	૦-૧-૦
૪ મૂરખરાજ (ટોલ્સ્ટોય)	૦-૮-૦	૨૯ મકનો મસ્તાનો	૦-૧-૬
૫ નીલમ	૦-૬-૦	૩૦ અંગાળી બિરબલ	૦-૬-૦
૬ બીબ અને યુધિષ્ઠિર	૦-૪-૦	૩૧ સ્ટેશનવાળા ગામે	
૭ બાળાવહાર (૧)	૦-૧૨-૦	૩૨ પાસેલ સરતું પડે.	
૮ જયબજરંગ	૦-૬-૦	સેટ બીજો:	
૯ વાધોનું વન	૦-૪-૦	૧ બુલબુલામણિ	૦)-
૧૦ બકુલ હાર	૦-૪-૦	૨ સવાકાની આપવીતી	૦)-
૧૧ બરફીપુરી	૦-૪-૦	૩ ખોટી ખોટી વાતો	૦)
૧૨ સોનાકુમારી	૦-૪-૦	૪ સિપાઈદાદા	૦)ખા
૧૩ તોફાની ટીપુડો	૦-૬-૦	૫ મધપૂડો	૦)ખ
૧૪ કચુંબર	૦-૩-૦	૬ કાલસાકાકા	૦)-
૧૫ ધૂપસળી	૦-૪-૦	૭ સબરસ	૦)ખ
૧૬ બાળવિહાર (૨)	૦-૬-૦	૮ ક્રાંતિસ્તંભ	૦)
૧૭ મોતીનાં ઢાણા	૦-૫-૦	૯ રિક્કિ ટિક્કિ	૦)
૧૮ એક હોતો હતરો—	૦-૪-૦	૧૦ નવી આપડીઓ તૈયાર થાય છે.	
૧૯ ફરીનાં બજારો	૦-૩-૦	સેટ ત્રીજો:	
૨૦ નવનીત	૦-૩-૦	૧ મોટા બાળકો-કુમારો માટે	
૨૧ મેધધનુષ	૦-૪-૦	૨ બલિદાન	૦)-
૨૨ મિયાઈ	૦-૧-૦	૩ બ્રહ્માંડનો ભેડ	૩)ખ
૨૩ હાથી ધમધમ ચાલે	૦-૧-૦	૪ પારસમણિ	૨)
૨૪ બાળકાચરી	૦-૩-૦	૫ ગીતાંજલિ	૧)
૨૫ આપગાંની ચતુરાઈ	૦-૪-૦	૬ પાંડવયુધનિવાસ	૦)ખ
		૭ ખાંચણાં	૦)-
		૮ નીતિધર્મ	૦)ખ

ગાંડીવ

